

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o ekonomiji delitve in samourejanju**(raziskovalno mnenje)**

(2016/C 303/05)

Poročevalec: Jorge PEGADO LIZ

Generalni direktor na nizozemskem ministrstvu za socialne zadeve in zaposlovanje M. J. Boereboom je v imenu nizozemskega predsedstva Evropski ekonomsko-socialni odbor s pismom z dne 16. decembra 2015 v skladu s členom 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije zaprosil za pripravo raziskovalnega mnenja o naslednji temi:

Ekonomija delitve in samourejanje

(raziskovalno mnenje).

Strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 10. maja 2016.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 517. plenarnem zasedanju 25. in 26. maja 2016 (seja z dne 25. maja) s 133 glasovi za, 1 glasom proti in 7 vzdržanimi glasovi.

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO), ki ga je nizozemsko predsedstvo zaprosilo za pripravo raziskovalnega mnenja o ekonomiji delitve in samourejanju, ob koncu svojega dela zdaj predstavlja svoje mnenje in ugotovitve.

1.2 V tem mnenju se opira na več mnenj, ki jih je že pripravil o različnih vidikih tega pojava pod različnimi poimenovanji, ki se razlikujejo od jezika do jezika in glede na zorni kot.

1.3 V skladu z zaprosilom se je EESO potrudil opredeliti posebne značilnosti ekonomije delitve in ekonomskih praks, ki izvirajo iz tega pojava, ter ugotoviti, kako bi bilo treba te gospodarske in družbene prakse zakonsko zaščititi, v kakšni obliki in s kakšnimi sredstvi, med katerimi bi bilo treba zlasti upoštevati samourejanje in sourejanje.

1.4 Ekonomija delitve, ki se je na družbenem in gospodarskem področju zlasti razcvetela po letu 2000 z uporabo interneta in družbenih omrežij, ni vzajemna izmenjava, kot je menjalna trgovina, ki je stara kot človeštvo. Bolj se približa „nevzajemnemu prosocialnemu vedenju“ ali natančneje „dejanju in procesu delitve tega, kar je tvoje, z eno ali več osebami, ki to nato uporabljajo, ali nekaj, kar pripada drugemu, prejeti ali vzeti za svojo uporabo“.

1.5 Bolj kot sama opredelitev pojava, ki se jo bomo vseeno potrudili oblikovati, je pomemben opis njegovih značilnosti, med katerimi so najbolj izrazite naslednje:

- rezultat te dejavnosti ni zagotoviti lastništvo ali solastništvo določenih dobrin, ampak skupna uporaba,
- izvaja se prek platforme, kjer se – predvsem elektronsko – naveže stik med več posamezniki, ki ponujajo dobrino ali storitve, in več uporabniki,

- skupen cilj je z delitvijo doseči boljšo uporabo določenih dobrin ali storitev,
- končni akterji teh zapletenih tristranskih transakcij so v glavnem na isti ravni (angl. *peer-to-peer*, P2P), nikoli ne gre za pogodbeno razmerja med podjetjem in potrošnikom (angl. *business-to-customer*, B2C).

1.6 S temi značilnostmi, o katerih pri tem pojmu vlada precej široko soglasje, se lahko opredeli model tovrstnih gospodarskih odnosov in ustvari razlikovanje med dejavnostmi, ki dejansko sodijo v ekonomijo delitve in bi morale biti deležne posebnega režima, in dejavnostmi, ki se, nasprotno, zmotno označujejo za take, in to zgolj z namenom, da bi se izognili predpisom, ki bi zanje morali veljati: aktualen primer tega je Uber. Politično odločanje bi bilo bolj utemeljeno, urejanje pa ustreznejše, če bi natančneje analitično ločili, kaj je vsebina pojma delitve in kateri so elementi uporabe platforme.

1.7 Različne oblike ekonomije delitve dobivajo vse večjo gospodarsko težo ter v Evropi in po svetu ustvarijo že kar precejšen promet. Pomemben pa je tudi njihov družbeni in okoljski vidik, ki prispeva k večji solidarnosti med državljani, oživljanju lokalnega gospodarstva, ustvarjanju delovnih mest, racionalizaciji porabe gospodinjstev s skupno uporabo nekaterih dobrin, k zmanjšanju energijskega odtisa in spodbujanju odgovornejše in bolj vzdržne porabe. Nekaj takšnih primerov je v točki 5.2.

1.8 V tem okviru namerava EESO Komisijo pozvati, naj uresniči vrsto nujnih političnih ukrepov, da se na ravni EU in v vseh državah članicah podpre in izvaja ekonomija delitve v vseh svojih številnih oblikah in praksah, da se poveča njena kredibilnost in spodbudi zaupanje vanjo.

1.9 EESO tudi poudarja, da morajo vsi ti novi poslovni modeli spoštovati veljavno zakonodajo držav članic in Evropske unije ter zlasti zagotoviti pravice delavcev, ustrezno obdavčitev, varstvo podatkov in zasebnosti vpletenih oseb, socialne pravice, pošteno konkurenco in boj proti monopolom ter protikonkurenčnim praksam, odgovornost platform za transakcije med partnerji ter za zakonitost njihovih ponudb, predvsem pa zaščito pravic vseh akterjev, ki sodelujejo v ekonomiji delitve, vključno s proizvajalci-potrošniki; ti odnosi morajo biti prilagojeni celotnemu pravnemu redu EU na področju pravic potrošnikov, zlasti glede nedovoljenih pogodbenih pogojev, nepoštenih trgovinskih praks, zdravja in varnosti ter elektronskega trgovanja.

1.10 EESO zato meni, da bi morala EU in seveda države članice, zbrane pod okriljem nizozemskega predsedstva Sveta, nujno opredeliti jasen in pregleden pravni okvir (kot je opisan v točki 8.2.4), v katerem bi se morale v evropskem prostoru tovrstne dejavnosti razvijati in izvajati. Poziva Komisijo, naj brez odlašanja objavi program za ekonomijo delitve ali sodelovalno ekonomijo, s katerim že preveč zamuja.

1.11 V njem bi morala jasno opredeliti dopolnilno vlogo, ki bi jo morala imeti samourejanje in sourejanje v skladu z načeli in ureditvami, ki jih je EESO pred leti že opredelil v mnenjih in informativnih poročilih o točno teh vidikih: v tem mnenju jih ponavlja in povzema.

2. Uvod: aktualna in sporna tematika

2.1 Nizozemsko predsedstvo je s pismom ministrstva za socialne zadeve in zaposlovanje EESO zaprosilo za pripravo raziskovalnega mnenja o ekonomiji delitve in samourejanju, vendar brez usmeritev ali dodatnih vprašanj.

2.2 Tema ekonomija delitve je zelo sporno in aktualno vprašanje tako glede njene opredelitve in konceptualnega okvira kot glede različnih pojmov in praks, ki jih zajema, in tudi njihovih učinkov.

2.3 Za ekonomijo delitve se v zadnjih letih razglašajo neštete dejavnosti, tej tematiki pa so posvečeni tudi nešteti dokumenti vseh vrst.

2.4 Zato ni presenetljivo, da je EESO, ki vedno pozorno spremlja dogajanje v civilni družbi, v vrsti mnenj, na katera se v tem mnenju opira ter povzema in naprej razvija njihovo splošno razmišljanje ⁽¹⁾, že obravnaval različne vidike tega pojava in njegove različne oblike, ki se razlikujejo od jezika do jezika in glede na to, s katerega zornega kota se obravnavajo.

2.5 Cilj tega mnenja se je na zaprosilo nizozemskega predsedstva odzvati z opredelitvijo značilnosti, ki ekonomijo delitve ločujejo kot pojem, in gospodarskih praks, ki jih vključuje. Hkrati želi ugotoviti, ali bi te gospodarske in družbene dejavnosti morale dobiti pravno varstvo, in če je odgovor da: s kakšno obliko in s katerimi sredstvi, vključujoč samourejanje in sourejanje, bi bilo treba to varstvo zagotoviti.

3. Vprašanje odnosa do problematike „imeti ali biti“

3.1 Nekatere dejavnosti ekonomije delitve so nastale, preden se je ta pojav res izoblikoval. Izhajajo iz odnosa do vprašanja „imeti ali biti“, ki temelji na ideji, da nismo to, kar imamo, ampak to, do česar imamo dostop.

3.2 Očitno je, da je ena od oblik ekonomije delitve tako stara kot človek. Njene korenine najdemo v menjalnem gospodarstvu primitivnih družb, ki je postopoma izgubilo svojo veljavo z uvedbo denarja, ki imetniku daje možnost kupiti in s tem imeti.

3.3 Dejavnosti, ki so se na družbenem in gospodarskem področju zlasti razcvetele po letu 2000 z uporabo interneta in družbenih omrežij, pa niso vzajemna izmenjava. Bolj se približajo „nevzajemnemu prosocialnem vedenju“ ali natančneje „dejanju in procesu delitve tega, kar je tvoje, z eno ali več osebami, ki to nato uporabljajo, ali nekaj, kar pripada drugemu, prejeti ali vzeti za svojo uporabo“. Ekonomija delitve se torej navdihuje pri različnih razmišljanjih, ki segajo od prostega, brezplačnega in univerzalnega dostopa do znanja pa vse do funkcionalne ekonomije ali ekonomije daru, ki temelji na izmenjavah brez dobička. Za razliko od čistega menjalnega gospodarstva se ekonomija delitve opira na nekakšno povračilo, finančno ali nefinančno.

4. Gospodarsko pomembna praksa

4.1 Ta pojem bo naše izhodišče pri zamejitvi posebnega področja ekonomije delitve in njenih različnih oblik z navedbo značilnosti, ki jih morajo imeti tovrstne dejavnosti in s katerimi se razlikujejo od drugih dejavnosti tržnega gospodarstva.

4.2 Glavna in skupna značilnost je ta, da rezultat te dejavnosti ni zagotoviti lastništvo ali solastništvo določenih dobrin, ampak njihova skupna uporaba.

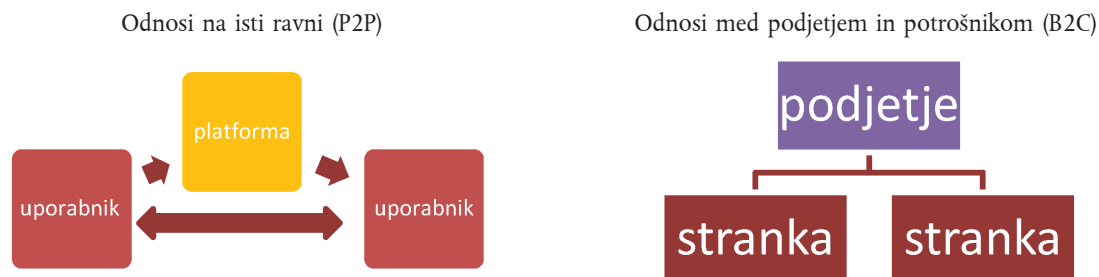
4.3 Poleg tega je bistvena nekakšna vmesna platforma, običajno elektronska (brskalnik ali aplikacija), prek katere lahko več posameznikov, ki ponujajo dobrino ali storitve, naveže stik z več uporabniki.

4.4 Skupni in tipični cilj te dejavnosti je s skupno uporabo izboljšati izkoristek (*idling capacity*) določenih dobrin ali storitev.

⁽¹⁾ UL C 177, 11.6.2014, str. 1.

4.5 V tem ekonomskem modelu tudi velja za bistveno, da so končne stranke na isti ravni (P2P) in da ne gre za pogodbene odnose med podjetji in potrošniki (B2C), lahko so fizične ali pravne osebe, vključno s podjetji, če ta souporaba nima komercialnega cilja: eno podjetje si tako lahko z drugim deli vozni park ali opremo za razmnoževanje. Ne moremo pa izključiti možnosti, da se med akterji na isti ravni ustvari „poslovni“ odnos.

4.6 Naslednja shema prikazuje razlike med tovrstnimi gospodarskimi modeli:

4.7 Tovrstne transakcije vključujejo zapleteno tristransko pogodbeno strukturo, ki se odraža v pogodbenih odnosih med osebo, ki ima v lasti dobrino, ali izvajalcem storitve in operaterjem platforme; med uporabnikom in posrednikom, ki na platformi obdela transakcijo, morda v zameno za plačilo, in med uporabniki platforme za uporabo konkretne dobrine.

4.8 Zato menimo, da med posebne značilnosti ekonomije delitve ne moremo vključiti naslednjih elementov:

- (a) brezplačnost ali plačljivost (Couchsurfing v nasprotju z Airbnb);
- (b) vzajemnost pogodbenih položajev;
- (c) finančni ali nefinančni značaj posla, zaradi česar se v področje ekonomije delitve lahko vključi tudi množično financiranje;
- (d) preprosta delitev dobrin ali storitev med posamezniki (npr. če sodelavca nekam odpeljemo, če prijatelju za eno noč ali kratek obisk odstopimo sobo, če sosedu dovolimo uporabiti svoj pralni stroj, ker se je njegov pokvaril);
- (e) izmenjava ali prodaja rabljenih stvari, saj pri tem ne gre za skupno uporabo, ampak se spremeni lastništvo teh predmetov.

5. Nekaj konkretnih primerov, kaj je in kaj ni ekonomija delitve

5.1 Omejitev dolžine mnenja izključuje možnost dolgega opisa ali celo podrobne razprave o naravi široke palete situacij, ki naj bi imele značilnosti ekonomije delitve.

5.2 Za ponazoritev teme tega mnenja jih je nekaj vseeno vredno omeniti:

5.2.1 Primeri na področju nastanitve so zlasti platforme Airbnb, Rentalia, Homeaway, Couchsurfing in BedyCasa, na katerih lahko lastnik nepremičnine prijavi začasno razpoložljivost bodisi ene od svojih sob bodisi celotnega bivališča, hkrati pa na njih lahko svojo ponudbo objavijo tudi počitniški domovi, gostišča, manjši hoteli in druge turistične nastanitvene strukture. Ker lahko svojo nepremičnino na teh mrežah za delitev vsak zlahka registrira in ker imajo lastniki od te dejavnosti precejšen dobiček, se je število nepremičnin na tem delu trga močno povečalo, kar je pripeljalo do sklenitve sporazumov o sodelovanju med temi platformami in davčnimi upravami, zlasti v Parizu in Amsterdamu, da bi zagotovili ustrezno plačevanje davkov. V Amsterdamu, Barceloni, Londonu in Berlinu so vzpostavili sheme za obvezno registracijo teh namestitvenih možnosti in pravila, ki časovno omejujejo njihovo uporabo.

5.2.2 Želijo namreč preprečiti, da bi ta dejavnost ogrozila oddajanje stanovanj za daljši čas in povzročila zvišanje najemnin. Primeri na področju prevoza so aplikacije Blablacar, Umcoche, Liftshare in Karzoo, na katerih se lahko prijavi lastnik vozil, posamezniki, ki želijo zapolniti proste sedeže v svojih vozilih, ko se nekam odpeljejo (skupni prevoz). Nekatere od teh aplikacij dovoljujejo delitev stroškov prevoza, nobena pa ne omogoča plačila, ki bi prineslo dobiček. Poseben primer pa je Uber, ki poleg možnosti souporabe osebnih vozil (UberPop, ki je prepovedan skoraj povsod v EU) nudi tudi možnost, da prevoz opravijo poklicni vozniki (Uberblack in UberX), kar pa je podobno storitvam običajnih taksijev. Ni jasno, v katero kategorijo bi ga bilo najboljšo uvrstiti, nejasen pa je tudi poslovni model podjetja; sodišča so že presojala, ali so vozniki Uberja v tem podjetju zaposleni ⁽²⁾. Njegova ponudba je sprožila – včasih nasilne – demonstracije in sodne postopke skoraj povsod po Evropi. Združeno kraljestvo in Estonija sta edini državi članici EU, ki sta zakonsko uredili te storitve, v pričakovanju ravnodbe Sodišča Evropske unije o vprašanih za predhodno odločanje, ki sta mu jih posredovali sodišči v Barceloni in Bruslju, da bi zadevo razčistili ⁽³⁾.

5.2.3 Primeri množičnega financiranja so sheme kreditiranja s plačilom obresti, kot sta Zopa in Auxmoney; nakup lastniškega deleža v ustvarjenem podjetju, na primer Fundedbyme in Crowdcube; financiranje proti nadomestilu, na primer Kickstarter ali Indiegogo, ali pa finančna podpora v obliki donacije, brez postavljanja pogojev za vloženi denar.

6. Koncept je treba opredeliti

6.1 Kot se zgodi pogosto, prizadevanja za opredelitev pojma ne potekajo linearno, zlasti če gre za indukcijsko metodo, saj je za utrditev in konsenz potreben čas. Tako je tudi s pojmom „ekonomija delitve“, ki se v družbenih medijih pojavlja poleg drugih konceptov, kot so „socialna“ ali „solidarnostna ekonomija“, „krožno gospodarstvo“, „funkcionalna ekonomija“, „zeleno gospodarstvo“, „modro gospodarstvo“, „ekonomija rešitev“, „horizontalna ekonomija“, „ekonomija na zahtevo“, „ekonomija platform“ ali celo „ekonomija priložnostnih del“.

6.2 Zato nekateri avtorji pojava raje sploh ne poskusijo opredeliti, v strahu, da opredelitev ne bi zajela vsega ali pa ne bi ustrezno razmejila njegovega obsega.

6.3 V mnenjih EESO se „ekonomija delitve“ pogosto omenja, vendar pa v njih ni poskusa opredelitve. Podobno se v mnenju, ki ga je pripravil Odbor regij ⁽⁴⁾, poskuša vzpostaviti razvrstitev v dve veliki kategoriji in štiri oblike, opredelitve pa ni. Komisija v nedavnem sporočilu „Izpopolnitev enotnega trga“ ⁽⁵⁾ kot sinonim uporablja izraz sodelovalna ekonomija, vendar pa ne daje opredelitve, ampak raje zgolj našteva njene prednosti za nekatere akterje (potrošnike, delavce) in učinke na področju produktivnosti in trajnosti ter obljublja, da bo leta 2016 pripravila evropski program za ekonomijo delitve. Evropski parlament zaenkrat še ni dal vsebinskega prispevka, razen resolucije z dne 21. decembra 2015 „Aktu za enotni digitalni trg naproti“ ⁽⁶⁾, nekaj zelo dobrih študij in nekaj gradiva o konkretnih vprašanih. Vendar v teh dokumentih do sedaj še nihče ni opravil ocene učinka z vidika ustvarjanja delovnih mest in rasti.

⁽²⁾ <http://www.theguardian.com/technology/2015/sep/11/uber-driver-employee-ruling>

⁽³⁾ UL C 363, 3.11.2015, str. 21 in UL C 429, 21.12.2015, str. 9.

⁽⁴⁾ UL C 51, 10.2.2016, str. 28.

⁽⁵⁾ COM(2015) 550 final, str. 4.

⁽⁶⁾ A8-0371/2015.

6.4 EESO ne vidi nobene potrebe po izvornosti, ker se je ena od obstoječih opredelitev, kot kaže, široko uveljavila: zato sprejema opredelitev Rachel Botsman in Rooja Rogersa, ki sta ekonomijo delitve opisala kot „ekonomski sistem, ki temelji na neposredni delitvi premalo izkoriščenih dobrin ali storitev med posamezniki, zastonj ali za plačilo,“ prek spletnih platform, čeprav bi bilo politično odločanje bolj utemeljeno, urejanje pa ustrežnejše, če bi natančneje analitično ločili, kaj je vsebina pojma delitve, zlasti njen neprofiten značaj, in kateri so elementi uporabe platforme.

6.5 Ta opredelitev je dovolj široka, da zajame tako raznolika področja, kot sta proizvodnja in potrošnja, pa finančne mehanizme (množično financiranje) in samo znanje, omogoča pa tudi razlikovanje med štirimi razmeroma samostojnimi sektorji: sodelovalna potrošnja, sodelovalno izobraževanje, usposabljanje in znanje, sodelovalno financiranje in sodelovalna proizvodnja ⁽⁷⁾.

6.6 Ta opredelitev nudi tudi možnost izločitve poslovnih modelov, ki delujejo pod krinko ekonomije delitve, v resnici pa gre za izključno dobičkonosne dejavnosti v okviru odnosov med podjetjem in potrošnikom (B2C). To je mogoče ugotoviti iz analize načina delovanja teh platform, ki sicer ni vedno transparentno: ponekod so te platforme dejansko del ekonomije delitve, saj se tam navežejo stiki med partnerji na isti ravni (P2P), edini cilj te platforme pa je stike med partnerji olajšati. Obstajajo pa tudi primeri podjetij, ki so sicer videti kot platforme partnerjev na isti ravni, dejansko pa toliko posegajo v transakcije – z zaračunavanjem provizije, prejemanjem plačil, zagotavljanjem dodatnih storitev – da jih ne moremo več obravnavati kot udeležence v ekonomiji delitve, ampak kot izvajalce podjetniških storitev potrošnikom, z vsemi posledicami, ki jih to lahko prinese.

6.7 S to opredelitvijo je torej mogoče iz ekonomije delitve takoj izključiti nekatere vrste dejavnosti, ki bi jih drugače morda smatrali za njen del, med drugim:

- (a) delitev živil ali netrajnih potrošniških dobrin;
- (b) vzajemne družbe in zadrage;
- (c) socialno podjetništvo;
- (d) dobrodelne pobude;
- (e) ekonomija na zahtevo;
- (f) funkcionalna ekonomija, ki se bolj navezuje na krožno gospodarstvo;
- (g) čisto posredništvo.

7. Vse večji ekonomski pomen tega pojava in politične možnosti, ki bi jih lahko razvili

7.1 Čeprav še ni povsem jasne opredelitve obsega ekonomije delitve, obstajajo številne študije in raziskave, ki so preučile njeno gospodarsko težo na evropski in svetovni ravni.

7.2 Torej ni dvoma, da so se pobude ekonomije delitve v zadnjih letih, zlasti v času krize in v odziv nanjo, namnožile: na spletni strani www.collaborativeconsumption.com jih je več kot tisoč.

⁽⁷⁾ <http://www.euro-freelancers.eu/marco-torregrossa-presentation-on-the-sharing-economy-2/>

7.3 Po ocenah, ki jih uporablja Evropska komisija, je leta 2013 svetovni promet iz dejavnosti, ki se uvrščajo v kategorijo ekonomija delitve, znašal 3,5 milijarde USD, kar pomeni 25-odstotno stopnjo letne rasti. Danes se promet ocenjuje na 20 milijard USD. Raziskovalci PwC napovedujejo še veliko večjo rast do leta 2025 ⁽⁸⁾.

7.4 Poleg ustvarjanja gospodarske vrednosti je ekonomija delitve s svojo družbeno in okoljsko razsežnostjo tudi dejavnik, ki prispeva k večji solidarnosti med državljani, oživljanju lokalnega gospodarstva, ustvarjanju delovnih mest, racionalizaciji porabe gospodinjstev s skupno uporabo nekaterih dobrin, k zmanjšanju energijskega odtisa in spodbujanju odgovornejše in bolj vzdržne porabe.

7.5 Vendar EESO meni, da ta vrsta gospodarstva „na inovativen ter z ekonomskega, socialnega in okoljskega vidika koristen način dopolnjuje gospodarstvo, ki temelji na proizvodnji“, in da je to lahko tudi „ena od možnosti za izhod iz gospodarske in finančne krize“ ⁽⁹⁾.

7.6 Zato EESO ni okleval s pozivom Komisiji, naj uresniči vrsto nujnih političnih ukrepov, da se na ravni EU in v vseh državah članicah podpre in izvaja ekonomija delitve v vseh svojih številnih oblikah in praksah, da se poveča njena kredibilnost in spodbudi zaupanje vanjo. V tem mnenju lahko zato samo ponovimo stališča, ki jih je EESO že sprejel o teh vidikih in ki jih izrecno omenja. Zato meni, da platforme kot novi poslovni modeli sprožajo več nujnih vprašanj, zlasti glede zagotavljanja spoštovanja nacionalne zakonodaje, pravic delavcev in ustrezne obdavčitve. Komisijo poziva, naj obravnava ta vprašanja, če želimo, da se uresničijo koristi, ki jih družbi obetajo ti poslovni modeli.

7.7 Pomembno je tudi pritegniti pozornost na nujno potrebo po opredelitvah, nasvetih ali smernicah na evropski ravni, saj zaradi zamujanja evropskih institucij in njihove neodločnosti nekatere države članice neodvisno že pripravljajo lastne politike.

8. Dejavnost, ki jo ščiti zakonodaja

8.1 Vpleteni interesi in njihovo pravno varstvo

8.1.1 Kot vsaka dejavnost, ki povezuje osebe z lastnimi, morda nasprotnimi interesi, ekonomija delitve sega na področje prava in predpisov, ki urejajo te interese. Zato je treba kritizirati stališče tistih, ki trdijo, da mora biti ekonomija delitve področje „brezpravja“, na katerem vlada svoboda brez vsakršnih ovir ali omejitev, ki se opira izključno na zaupanje v naravno dobroto ljudi (po vzoru „plemenitega divjaka“ Jeana-Jacquesa Rousseauja), saj je popolnoma neresno.

8.1.2 EESO sistematično in dosledno trdi, da je treba vse gospodarske dejavnosti zakonsko zaščititi; trdi pa tudi, da imajo lahko ti predpisi različne oblike, ki jih je treba dobro uskladiti.

8.1.3 EESO je v nedavno sprejetem mnenju o samourejanju in sourejanju v EU ⁽¹⁰⁾, na katerega se tu sklicuje, med drugim poudaril, da je treba ti obliki urejanja, kot „mehanizma na lastno pobudo ali spodbujena, namenjena regulaciji gospodarskih in socialnih interesov ali trgovinskih odnosov in praks različnih gospodarskih akterjev“, obravnavati kot „pomembna dopolnilna ali dodatna instrumenta zunanjih predpisov (hard law)“; da bi bili veljaven instrument urejanja, pa je „treba njuno obliko in področje uporabe opredeliti z jasnimi in nedvoumnimi pravnimi določbami, ki so zavezujoče in pravno izvršljive na nacionalni ravni in na ravni Evropske unije; te določbe pa morajo upoštevati tudi naravo teh instrumentov, zlasti prostovoljen pristanek strani“.

⁽⁸⁾ http://www.cpcp.be/medias/pdfs/publications/economie_collaborative.pdf

⁽⁹⁾ UL C 177, 11.6.2014, str. 1.

⁽¹⁰⁾ UL C 291, 4.9.2015, str. 29.

8.2 Prave in obveznosti

8.2.1 Dejansko takoj ko prej povsem spontane prakse med posamezniki postanejo gospodarske dejavnosti ter vzajemne pravice in obveznosti strank dobijo pogodben značaj, morajo tudi zanje veljati nacionalne ali evropske določbe, ki tvorijo pravni okvir pravic in obveznosti enih in drugih.

8.2.2 Zaradi zapletenosti odnosov znotraj tega pojava, kot smo opisali v točki 4.7, je treba opredeliti pravni okvir, znotraj katerega bi morale vpletene strani delovati, zlasti v primeru hibridnih dejavnosti, kot so brezplačne osnovne storitve s plačljivimi dodatki (*freemium*) ali računalniški programi, ki se plačajo po presoji uporabnikov (*donationware*), kot je dobro pokazal znan primer geolova (*geocaching*).

8.2.3 Ker ta pojav po svoji naravi očitno presega meje držav članic, mora EU za svoje skupno in integrirano območje velikega enotnega trga nujno opredeliti pravni okvir, ki bo veljal vedno, ko te dejavnosti segajo čez mejo. Za zdaj ga še ni, zato smo v različnih državah članicah priča vrsti različnih in nasprotujočih si stališč glede nekaterih konkretnih primerov (npr. Uber), kot se dogaja tudi v ZDA.

8.2.4 Pravni okvir predvsem zadeva naslednja prednostna področja:

- (a) varstvo pravic vseh vpletenih strani, ki sodelujejo v ekonomiji delitve, vključno s proizvajalci-potrošniki; ti odnosi se morajo prilagoditi celotnemu pravnemu redu EU na področju pravic potrošnikov, zlasti glede nedovoljenih pogodbenih pogojev, nepošteno trgovinske prakse, zdravja in varnosti ter elektronskega trgovanja;
- (b) temeljne pravice potrošnikov, ki jih je treba razširiti tudi na to dejavnost (informacije, transparentnost, varstvo podatkov in zasebnosti, zdravje in varnost);
- (c) zaščita podatkov vpletenih strani in njihove zasebnosti (sledenje in oblikovanje profilov), ki jamči prenosljivost teh podatkov;
- (d) konkurenčno pravo, če ta vrsta dejavnosti na trgu tekmuje s podjetji, ki imajo iste cilje in dejavnosti, in če jamči za pošteno konkurenco ter boj proti monopolom in protikonkurenčnim praksam ter si prizadeva odgovoriti na druge izzive, ki jih postavlja ekonomija delitve;
- (e) davčna zakonodaja, saj je treba z bojem proti goljufijam in izogibanju plačevanja davkov preprečiti, da se dohodki iz teh dejavnosti izmuznejo ustrezni obdavčitvi;
- (f) odgovornost platform pri transakcijah glede na storitve, ki jih nudijo, in stopnjo njihove udeležbe v poslih, ki potekajo prek njih, pa tudi jamstva glede zakonitosti njihovega delovanja;
- (g) učinek teh dejavnosti na trg dela in sama opredelitev dela in oblik dela v digitalnem okolju;
- (h) varstvo vpletenih delavcev, pri čemer je treba razlikovati med delavci, ki s platformo nimajo odnosa delodajalec-delojemalec in se jih zaščiti na podlagi načel, ki veljajo za samozaposlene delavce, ter delavci, ki se dejansko lahko smatrajo za zaposlene in za katere veljajo načela za zaščito zaposlenih delavcev, zlasti z vidika „lažne“ samozaposlitve in negotovih delovnih mest;

- (i) ohranitev socialnih pravic in instrumentov delavcev, kot je pravica do združevanja, stavke, kolektivnega pogajanja in socialnega dialoga;
- (j) zaščita socialnih modelov in sposobnosti držav članic, da se ti trajno ohranijo v prihodnosti;
- (k) okoljski vidik, saj je treba nadzirati vpliv sodelovalne ekonomije na okolje, da preprečimo negativne posledice ⁽¹¹⁾;
- (l) avtorske pravice in intelektualna lastnina, kar je treba upoštevati pri reviziji Direktive 2001/29/ES.

8.3 Možnosti za urejanje

8.3.1 Na ravni EU (edini ravni, s katero se to mnenje ukvarja) bi po mnenju EESO morale institucije EU, začenši s Komisijo, ker ima pravico pobude, vendar tudi Svet in Evropski parlament, temu posvetiti posebno in nujno pozornost ter brez odlašanja sprejeti regulativni okvir, ki bo natančno določil področje uporabe in pogoje, v katerih se lahko takšna dejavnost opravlja; ukrepi pa morajo seveda biti prilagojeni različnim oblikam ekonomije delitve.

8.3.2 Ta okvir mora dati prednost skupnim načelom javnega reda in interesa, ki bi jih morali akterji teh oblik gospodarskih dejavnosti obvezno spoštovati, in ki se seveda navezujejo na to, kar smo našli v točki 8.2.4.

8.3.3 EESO pa vedno ponavlja, da vzporedno in istočasno obstaja tudi velik prostor, ki bi ga bilo treba prihraniti za samourejanje in sourejanje; meni celo, da že obstaja tipičen primer tega, kar nekateri opisujejo kot „deljeno urejanje“, kot je to nedavno storila Royal Society of the Encouragement of Arts, Manufactures and Commerce (RSA) iz Londona, ali kodeks ravnanja, ki ga je pripravil Sharing Economy UK (SEUK) ⁽¹²⁾.

8.4 Posebna vloga samourejanja

8.4.1 EESO je bil vedno prepričan, da ne EU ne nacionalne oblasti ne morejo opredeliti vsebine kodeksov samourejanja, ki jih je treba prepustiti izključno vpletenim stranem, če si te nočejo zagotoviti medsebojno zavezujočega priznanja.

8.4.2 Če pa obstaja želja, da se takšni sporazumi priznajo kot „dodatni instrumenti urejanja v zadevnem pravnem sistemu“, EESO meni – kot je zapisal v prej omenjenem mnenju –, da „je treba jasno opredeliti parametre za [njihovo] priznanje, načela, ki [jih] urejajo, in [njihove] omejitve“. To razmišljanje velja v celoti tudi za ekonomijo delitve, ki ne more biti nobena izjema.

8.4.3 EESO obžaluje, da Svet, Parlament in Komisija sprejetja novega medinstitucionalnega sporazuma 13. aprila 2016 niso izkoristili za to, da bi vanj vnesli izboljšave, ki jih je v prej omenjenem mnenju o samourejanju in sourejanju glede tovrstnih elementov prejšnjega sporazuma predlagal EESO. Obžaluje tudi, da ta tema v sporočilu o svežnju ukrepov o boljšem pravnem urejanju ni bolj določno omenjena, saj se nanjo nanaša le opomba pod črto o načelih za boljšo uporabo samourejanja in sourejanja ter platforme CoP ter nekaj razpršenih omemb v smernicah in zbirki orodij.

8.4.4 Če obstaja področje, na katerem je za njegovo večjo kredibilnost in zaupanje uporabnikov vse bolj nujna opredelitev prej omenjenih parametrov, je to zagotovo ekonomija delitve, ki bi ji močno koristila trdna struktura zanesljivega samourejanja ali sourejanja na ravni EU.

8.4.5 EESO zato z velikim zanimanjem pričakuje napovedani evropski program za ekonomijo delitve in že zdaj Komisijo poziva, naj v njem ne pozabi ne vidikov urejanja te dejavnosti ne vloge, ki bi jo pri tem morala imeti samourejanje in sourejanje.

V Bruslju, 25. maja 2016

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Georges DASSIS

⁽¹¹⁾ http://www.iddri.org/Evenements/Interventions/ST0314_DD%20ASN_sharing%20economy.pdf

⁽¹²⁾ <http://www.sharingeconomyuk.com>.